

LINDA HAVERTY RUGG

DEN NORDISKA INSTITUTIONEN PÅ UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY

Av de tio universitet som utgör University of California-systemet är Berkeley äldst, grundat 1868, knappt tjugo år efter guldrushens början. I universitetets stadgar står det att universitetet “kommer att bidra ännu mer än guld till de kommande generationernas ära och lycka.” En av de rika mecenater som bidrog till att universitetet kunde startas var Peder Sather, en norsk-amerikan som gjorde sin förmögenhet som bankman under guldrushen. Hans änka, Jane K. Sather, donerade pengar till två av Berkeleys mest kännetecknande monument: Sather Gate, som är huvudporten till campus, och Sather Tower, ett högt klocktorn i italiensk stil. Kaliforniens skandinaviska befolkning har dock aldrig varit stor i jämförelse med den i mellanvästern eller Seattle. Men svensk-amerikanska affärsmän, i samarbete med American–Scandinavian Foundation (ASF) och universitetsadministrationen, såg ändå till att UC Berkeley fick det finansiella stöd som behövdes för att anställa Berkeleys första professor i skandinaviska språk och litteratur. Kännetecknande för Berkeley var ett tidigt intresse för fornisländska och historiska studier; i kontrast till University of Minnesota, delstaten där landets största svenskamerikanska befolkning bodde, var intresset i Kalifornien för moderna nordiska språk en aning mindre.

Idag är Berkeleys Scandinavian Department en av bara två fristående institutioner där man kan doktorera i nordiska studier i USA. Det finns dock flera fyraåriga institutioner (colleges) i USA som erbjuder utbildningar med nordiska språk och kulturer som huvudämne: nämnvärda är Gustavus Adolphus och Saint Olafs i Minnesota och Augustana College i Illinois. Tyvärr blev för mer än tjugo år sedan Scandinavian Department på University of Minnesota/Minneapolis del av Department of German, Nordic, Slavic, and Dutch och för några år sedan råkade University of Wisconsin/Madisons institution i skandinaviska studier ut för samma öde: nu är programmet del av Department of German, Nordic, and Slavic+. Wisconsin har fortfarande professurer

i danska, finska, norska, svenska och fornisländska, och institutionens profil liknar Berkeleys med en stark inriktning på litteratur och folklöre. Minnesota, å andra sidan, som var ett viktigt kulturcentrum för svenska invandrare, har bara en professur i norska kvar. Den andra fristående institutionen är på University of Washington/Seattle, som har satsat på en mer utvecklad samhällsvetenskaplig inriktning samt baltiska studier. Seattles program är större än Berkeleys när det gäller antalet anställda lärare och forskare (de har framförallt fler docenter) och när det kommer till kursutbud, och de har anställt en professor i finsk kultur och en i politisk vetenskap. Däremot finns det inte längre någon professor i fornisländska på University of Washington. På Berkeley finns det två professorer, Kate Heslop och Jonas Wellendorf, som står för forskning och undervisning i fornisländsk litteratur och vikingakultur, ett ständigt populärt ämne på Berkeley och bland amerikaner i stort. Professor Mark Sandberg fokuserar på norsk litteratur, med särskild betoning på Henrik Ibsen. Han är även filmvetare och undervisar på UC Berkeleys Department of Film and Media Studies. Professor Timothy Tangherlini är expert på folklöre och digitala humaniora, med Danmark som huvudintresse. Svensk litteratur och kultur hanteras av Linda Haverty Rugg (essäns författare), som har Ingmar Bergman och August Strindberg bland sina forskningsämnen. Hon är också engagerad i ekologi och kultur och svensk kolonialism i Nordamerika. Docent Lotta Weckström har hand om språkprogrammet och undervisar även i finska språket, finsk litteratur och finsk historia. Det är viktigt för en så liten institution som den vid Berkeley att vara öppen för seriöst tvärvetenskapligt samarbete och alla fem professorer har aktiva forsknings- eller undervisningsuppgifter som de delar med kollegor på andra institutioner, till exempel antropologi, medeltidsstudier, teatervetenskap, litteraturvetenskap, och film.

Under en tid då ett antal professurer har dragits in på UC Berkeley har Scandinavian Department fått anställa nya kollegor när professorer har gått i pension. En fråga har varit om det vore förnuftigare att anställa en professor i finska studier istället för att fortsätta det gamla mönstret med två specialister i fornisländska, men studentintresset på Berkeley är klart inriktat på vikingatiden, och antalet sökande var betydligt större när man annonserade tjänsten i fornisländsk kultur. Detta gäller även vid doktorandanställningar: hälften av UC Berkeleys doktorander fokuserar på fornisländska.

Tio doktorander är anställda på institutionen, där de undervisar i språk, litteratur och kultur från hela Norden, och varje år är cirka 350 UC Berkeley-studenter inskrivna på institutionens kurser. Det handlar förvisso endast om ett fåtal som har skandinaviska studier som huvudämne; de flesta väljer institutionens kurser därför att kandidatexamen kräver att studenter läser kurser utanför sitt huvudämne. Men man kan fråga sig varifrån det stora intresset för Norden kommer, särskilt med tanke på att Kalifornien har relativt få skandinaviska ättlingar jämfört med Seattle eller mellanvästern. Ett svar är att institutionen har utvecklat en strategi som betonar Nordens särart och stora betydelse inom världskulturen; vi ger kurser i bland annat litteratur, film och bredare kulturstudier som ger underlag för diskussion av välfärdspolitik, barns rättigheter, jämställdhet mellan könen, invandringspolitik och miljöpolitik. Dessa frågor tillhör även Kaliforniens politiska identitet och det skapar studentengagemang. Naturligtvis fortsätter vi att bjuda på kurser om vikingavärlden, men vi satsar också på en kritik av hur vikingakulturen har tagits över i vissa fall av rasister och nationalisterna. Hur har man vantolkat och missbrukat den medeltida nordiska historien i Norden och i USA?

Under åren har intresset för språkundervisning minskat. Detta beror delvis på en förändring i universitetets krav: studenterna behöver bara två års språkundervisning på gymnasiet eller ett år på universitetsnivå. Eftersom de flesta studenter har läst ett utländskt språk i två år på gymnasiet (de allra flesta har läst spanska) har de inget behov av att läsa språk på universitetet. Om man har skandinaviska studier som huvudämne krävs det dock att man läser två år av antingen danska, finska, fornisländska, norska eller svenska. Det finns studenter som har ett sådant särskilt intresse för nordiska språk, men antalet är lågt. Just nu är det nio studenter som läser nybörjarkursen i svenska och en på andra årskursen och svenska är ändå det mest populära bland de nordiska språken. För att utöka studentunderlaget har vi gjort experiment med distansundervisning i samarbete med UCLA, bland andra skolor. Dessa försök har varit framgångsrika men trots det förblir antalet språkstudenter relativt lågt. Vi får därför satsa på ett starkare utbud av litteratur- och kulturkurser, som fortsätter dra studenter.

Vi har diskuterat om det inte vore lämpligt att förminska språkkurskravet till ett år, framförallt därför att många av Berkeleys studenter kommer till universitetet som "transfer students", det vill säga att de har läst baskurserna på en annan institution, där det i de flesta fall inte finns tillgång till nordiska språkstudier. De hinner därför knappast läsa in två års språkundervisning på institutionen. Men dessa "transfer students" kommer från en mängd olika kulturmiljöer; ofta är deras föräldrar invandrare och/eller utan universitetsutbildning. Vi tycker att det är viktigt att locka dessa studenter och anpassa utbildningen efter deras behov. Kalifornien har inte den skandinaviska invandrarkultur som råder i mellanvästern och därför kommer våra studenter från väldigt olika bakgrunder, med det gemensamt att de har ett intellektuellt intresse för Norden. Bland de forskare som doktorerat hos oss finner man bland annat två med mexikansk bakgrund, något som kan anses vara typiskt för Kalifornien, men inte för skandinaviska studier i stort.

De senaste tjugo åren har allmänintresset för nordisk populärkultur vuxit i USA, under rubriker som spänningslitteratur, filmer, turism, musik, matkultur, miljöfrågor, hygge och lagom. Det finns en stor muralmålning på Greta Thunberg i San Francisco, Marcus Samuelsson driver sin restaurang som blandar svenska köket med amerikansk soul food på Harlems huvudgata, många amerikaner har läst Stieg Larssons Millenium-böcker (eller sett filmerna) och ett häpnadsväckande antal amerikaner har rest till Island. Många aspekter av nordisk kultur har blivit mode och detta har varit gynnsamt för institutionen genom att det har väckt nyfikenhet, men ibland måste de nordiska ländernas självbefrämjande och amerikanernas entusiasm mötas med vettig kritik. Nordens nationalism, främlingsfientlighet, privatisering och växande kriminalitet måste diskuteras tillsammans med rapporterna som hävdar att Skandinavien är den lyckligaste regionen i världen. Och medan institutionen matar nyfikenheten med kurser i deckarlitteratur, vill vi fortsätta att ge kurser i Ibsen, Strindberg, och Karen Blixen.

UC Berkeley har länge lyckats locka framstående nordiska forskare på kortare och längre besök. Kaliforniens kultur, klimat och landskap spelar en roll där, men även universitetets och institutionens rykte ger en fördel. Sven Delblancs *Åsnebrygga* (1969) skildrar hans årslånga besök på institutionen under 60-talets politiska uppror, medan Lars Lönnroth undervisade ett knappt decennium på Berkeley (även han under studentrevolten) och skrev om den tiden i sin självbiografi *Dörrar till främmande rum*

(2009). Institutionen har dragit mycket nytta av sin kontakt med en mängd begåvade forskare inom litteratur, film, historia, teater, och konst. Många framstående författare har gett läsningar ur sina verk, bland dem Athena Farrokhzad, Magnus Florin, Jonas Hassen Khemiri, Sven Lindqvist och Steve Sem-Sandberg. Vi välkomnar ofta besök av kollegor och doktorander från Norden som forskar i skandinavisk litteratur, språk, och kultur.

2009 fick institutionen en viktig gåva av Barbro och Barney Oshers Pro Suecia Stiftelse, som matchades av William och Flora Hewletts Stiftelse, som stödjer fakultets- och studentforskning, evenemang, besök och utbildning. Således representerar gåvan en fortsättning på den svensk-amerikanska kultur ur vilken institutionen föddes 1949.